

Recenzja pracy doktorskiej

mgr Krzysztofa Piotrowskiego pt. „Uwarunkowania stanu zdrowia i zachowań zdrowotnych rolników z dolegliwościami bólowymi narządu ruchu uczestniczących w turnusach rehabilitacyjnych”

Przedłożona do recenzji praca poświęcona została problematyce szeroko rozumianego zdrowia publicznego. Poruszone w niej zostały tematy z obszaru dbałości o własną sprawność fizyczną manifestującą się przede wszystkim w aktywności fizycznej, nawykach żywieniowych oraz poziomie świadomości w zakresie zachowań prozdrowotnych. Badaniem objęta została wybrana grupa rolników. Wybór ten uzasadniony został faktem, iż rolnicy stanowią znaczącą część społeczeństwa polskiego, która narażona przy tym jest na dolegliwości bólowe narządu ruchu. Doktorant uzasadnił dodatkowo wybór stwierdzeniem, że tematyka jest interesująca i aktualna poznawczo między innymi – choć nie tylko – ze względu na dynamiczny proces modernizacji rolnictwa. Muszę w tym miejscu zauważyć, że zgadzając się z taką argumentacją, w mojej ocenie praca dotyka trudnego metodologicznie związku aktywności fizycznej z pracą zawodową z grupy aktywności fizycznych. Tak zdefiniowany obszar badawczy stanowi problem interdyscyplinarny mieszczący się w naukach o kulturze fizycznej. Tym samym warto już na wstępie zauważyć, że **podjęta w przedstawionej do recenzji dysertacji problematyka jest aktualna i oryginalna.**

Ocena formalnej strony rozprawy

Praca liczy 156 stron, w tym 15 tabel i 71 rycin oraz spis piśmiennictwa liczący łącznie 213 pozycji. Układ pracy jest typowy. W pierwszym rozdziale zaprezentowany został przegląd piśmiennictwa dotyczący tematyki rozprawy. Podjęte w nim zostały najważniejsze kwestie, choć w kilku przypadkach niepotrzebnie prezentowane były wiadomości mające charakter wiedzy powszechnej, w kilku zaś miejscach zdarzyły się cytowania wtórne. Z obowiązku dokonywania krytycznej oceny wspomnę jeszcze o zbyt złożonej strukturze tego rozdziału (np. rozdz. 1.3.1.2. Racjonalne odżywianie) oraz zupełnie niepotrzebnym z punktu widzenia problemu naukowego poruszanego w pracy rozdz. 1.6. Ośrodki rehabilitacji rolników KRUS w Polsce.

W kolejnym rozdziale (rozdz. 2) sformułowano cel badań i podano pytania badawcze. W tym miejscu pozwolę sobie na wyrażenie opinii, iż zgodnie z klasyczną metodologią pisania prac naukowych prócz pytań badawczych, w pracy naukowej stawia się również hipotezy. Oczywiście to nie jest wymóg sensu stricto – są również opracowania mówiące o konieczności formułowania tylko hipotez (bez pytań badawczych). Nie zmienia to faktu, że postawienie hipotez czasem ułatwia „unaukowieć” problem badawczy. Odrębną kwestią jest wyższość pytania zaczynającego się od „jak” nad „czy”.

W rozdziale 3 dokonano charakterystyki materiału i metod badawczych. Na uwagę zasługuje staranność w opisie dotyczącym grupy, zastosowanych procedur badawczych i metod statystycznych. Uwagi krytyczne dotyczące sfery merytorycznej zaprezentowane zostaną w dalszej części recenzji, tu jednak chciałem zauważyć brak wzmianki o zgodzie komisji bioetycznej na realizację badań.

Kolejny (4) rozdział pracy dotyczy już uzyskanych rezultatów badań. Jest to najbardziej obszerna część pracy. Wnikliwa analiza pozwala z jednej strony zauważyć pewien

porządek w opisie wyników, z drugiej jednak nie sposób nie zauważyć, że zaprezentowane zostały wszystkie dane bez krytycznej oceny sensu poszczególnych analiz (np. Ryc. 22. Spożywanie alkoholu w zależności od wskaźnika BMI) oraz wiele porównań charakteryzujących się brakiem istotności statystycznej (np. Ryc. 24. Korzystanie z obiektów sportowych w zależności od wieku). Efektem takiego opisu jest konieczność zmierzenia się czytelnika z dosyć dużą liczbą danych oraz – co gorsza – pomieszaniu wyników nieistotnych z interesującymi i ważnymi w kontekście postawionych w pracy pytań badawczych. Z pewnością nie ułatwia też prowadzenia dyskusji, choć tu przyznać trzeba, że Doktorant z tym problemem poradził sobie (w rozdz. 5) bardzo dobrze. Mimo poruszaniu kilku zagadnień, które nie były bezpośrednio badane w pracy oraz braku określenia jednoznacznej relacji „stanu zdrowia” ze „stylem życia”, dyskusja świadczy nie tylko o dużej erudycji Autora, ale i o analitycznym podejściu do poruszanej problematyki.

W rozdziale 6 Autor zawarł wnioski. Pracę kończy spis piśmiennictwa, streszczenia w języku polskim i angielskim oraz aneks.

Dokonując oceny pracy pod względem formalnym, stwierdzam, że mimo stwierdzonych drobnych błędów i niedociągnięć, dysertację po względem formalnym oceniam pozytywnie.

Ocena merytoryczna

Przedstawiona do recenzji praca doktorska, jak wspomniałem wcześniej, poświęcona została zagadnieniu zachowań zdrowotnych wybranej grupy polskiego społeczeństwa, którą stanowili rolnicy. Przechodząc do oceny merytorycznej dysertacji, pozwolę sobie na wstępie na spostrzeżenie, że zarówno główny cel pracy, jak i sam tytuł rozprawy sformułowany został w sposób „ryzykowny”. Po pierwsze, głównym narzędziem badawczym zastosowanym w pracy był IPAQ, czyli kwestionariusz stworzony (jak sam Autor słusznie zauważa) do nadzorowania poziomu aktywności fizycznej. W wykorzystanej metodzie sondażu diagnostycznego zastosowano także autorską ankietę, której wiarygodność nie została zweryfikowana i podana, co stanowi dosyć poważny zarzut metodologiczny. Po drugie natomiast, nie dokonano usystematyzowanego opisu dolegliwości bólowych z uwzględnieniem choćby wpływu wieku, przebiegu leczenia, czy genezy dolegliwości bólowych. Tym samym zauważam, że osobiście widziałbym zbudowanie problemu pracy w sferze relacji obciążenia wynikającego z pracy zawodowej oraz aktywności fizycznej w czasie wolnym. Tu niezbędna byłaby zupełnie odmienna charakterystyka materiału badawczego, co jednak ze względu na fakt, iż badane były osoby zakwalifikowane do uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych, byłoby możliwe do przeprowadzenia. Odnosząc mój subiektywny punkt widzenia do treści pracy, stwierdzam, że rozdział 4.3. jest nie tylko najbardziej interesującym, ale i najwięcej wnoszącym do aktualnego stanu wiedzy fragmentem pracy. Jednocześnie też główny cel pracy oraz tytuł powinny korespondować z tą częścią badań. Zdając sobie sprawę, że uwaga ta na tym etapie w żaden sposób nie może być uwzględniona przez Doktoranta, chciałbym zasugerować, żeby podejmując próbę opublikowania fragmentów rozprawy skupił się właśnie na tych wskazanych powyżej.

Analizując zasadność stawianych pytań badawczych oraz po części i wyciągniętych z badań wniosków muszę stwierdzić, że mam zastrzeżenia co do sformułowania piątego pytania oraz piątego wniosku. Nie kwestionując zasadności, uwaga moja dotyczy pytania czy Autor jest upoważniony do przedstawionej rekomendacji. Dostrzegam tu „nadinterpretację” czy wręcz formę „przeszacowania” wartości własnych rezultatów. Nawet bowiem jeśli stwierdzenie jest słuszne to jednak niezupełnie wypełnione zostają zasady „*evidence based medicine*”. Uwaga ta nie ma charakteru formalnego, lecz merytorycznego, dlatego umieszczona została w tym miejscu.

Przechodząc do oceny opisu materiału i metod badawczych pragnę zauważyć, że poświęcono tej newralgicznej części pracy, wiele miejsca. I bardzo dobrze! Niestety prócz wspomnianych wcześniej uchybień (brak zgody właściwej komisji bioetycznej oraz brak informacji na temat walidacji użytej w pracy ankiety) mam wątpliwości związane z doбором grupy. I nie chodzi tu tylko o zawężenie populacji do osób objętych rehabilitacją, ale dużą rozpiętością wieku badanych, historią leczenia czy obiektywną weryfikacją ich stanu zdrowia. Dane te powinny się w pracy znaleźć aby umożliwić ocenę mocy choćby wnioskania. Odrębną kwestią jest tryb przeprowadzania badań – dlaczego z 1434 ankietowanych uzyskano tylko 955 ankiet?

Wypełniając niezbywalny obowiązek recenzenta do dokonywania krytycznej analizy rozprawy, pozwolę sobie na stwierdzenie, że w pracy naukowej prócz odważnego stawiania pytań badawczych i trudnej do przecenienia dbałości o poprawność metodologiczną, cenny jest dystans do własnych rezultatów. Artykułowałem już po części tą uwagę wcześniej, ale ponieważ ma ona wymiar zarówno formalny, jak i merytoryczny, pozwolę sobie ją w tym miejscu powtórzyć: w pracy prezentowanych jest zbyt wiele danych nieistotnych i nieciekawych. Należy się skupić na tym co nowego moje wyniki wnoszą oraz – co szczególnie warte jest uwagi – czy w opisywanych stanach / relacjach można wskazać na podlegający logicznej interpretacji biologicznej związek przyczynowo-skutkowy.

Pozostając w konwencji szukania słabszych stron pracy chciałbym wskazać jeszcze brak zdefiniowania przez Doktoranta ograniczeń związanych z interpretacją wyników i wnioskowaniem oraz podania kolejnych kroków w postępowaniu badawczym umożliwiających dalszą penetrację problemu.

Odnosząc się na koniec do wniosków muszę zauważyć, że mają one charakter podsumowujący uzyskane wyniki badań. Niestety nie ma wśród nich ani jednego wniosku o charakterze uogólniającym czy stanowiącym próbę syntetycznego odniesienia się do stawianych pytań. Wśród wniosków znalazł się także jeden o charakterze rekomendacji. W mojej subiektywnej ocenie badania naukowe nie zawsze muszą bezpośrednio prowadzić do takowych rekomendacji, jednak chęć wskazania w tej akurat pracy postulatów dla praktyki oceniam pozytywnie. Muszę jednak dodać, że dosyć daleko owe wskazówki odbiegają od efektów badań własnych.

Podsumowując stwierdzam, że można w pracy znaleźć wątki sugerujące inny kierunek postępowania badawczego czy nawet potrzebę odmiennego ujęcia zagadnienia. Z pewnością do zadań najpilniejszych należałoby zaliczyć weryfikację grupy badawczej oraz zastosowanych narzędzi badawczych w kontekście podjętego celu pracy. Należy moim skromnym zdaniem pracę tę uważać za zaczyn tego, co może nastąpić w przyszłości. Wierzę też, że praca doktorska jest dla jej Autora środkiem realizacji celu, nie zaś celem samym w sobie. Mam również nadzieję, że zaprezentowane wątpliwości będą podstawą do dyskusji podczas publicznej obrony i pozwolą Doktorowi uzasadnić swój punkt widzenia, a jednocześnie wykazać się dojrzałością w rozwoju naukowym uprawniającym do występowania o nadanie stopnia doktora nauk o kulturze fizycznej.

Konkluzja końcowa

Po wnikliwym zapoznaniu się z pracą dokorską mgr Krzysztofa Piotrowskiego stwierdzam, że spełnia ona wymagania ustawowe i wnioskuje do wysokiej Rady Wydziału Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu o dopuszczenie wyżej wymienionego do dalszych etapów przewodu promocyjnego.

